

СТАВНЮК

Віктор Володимирович — доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії стародавнього світу та середніх віків Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ACADEMIA AETERNA

«Академія вічна». Як школа Платона, вона сходить до античної цивілізації, визначальною рисою якої була свобода не підданого, а громадянина грецького поліса і римської цивілізації. В умовах середньовічної цивілізації Академія зберігається у згадках про неї авторів християнських і класичних, а відроджується в межах обох «докласичних» Ренесансів — Каролінгського і Оттонівського. Остаточне ж її «повернення» у реалії постантичної європейської цивілізації відбувається в межах Відродження «класичного». Приступок мистецтв і наук, фундамент для заснованої на наукових принципах освіти, Академія Нової і Новітньої доби стоїть на сторожі добра, правди і гуманістичних завоювань людського духу. Сьогодні Академії виповнили світ і стали тією інституцією, в якій людство зберігає свою єдність у постійному зверненні до минулих поколінь, до минулих епох.

Ключові слова: Академія, Афінська школа, антична цивілізація, Ренесанс, Платон, християнство, НАН України.

Один із сучасних дослідників, звертаючись до теми *Академії*, розпочинає свою статтю з констатації: «завдяки Платону ... *академії* виповнюють освітню сферу Західного світу» [1]. Подібна ситуація характерна і для світу пострадянського. Задавши пошук у Google із запитом *академія* в українськомовному просторі, ми знаходимо 13 400 000 (0,54 с) входжень із значеннями дуже різними. Ось вибірка, першу трійку якої за частотністю запитів в українському Інтернеті складають: *академія адвокатури, академія сбу, академія наук україни*. Перші дві з них зорієнтовані на діяльність у прикінцевому рахунку педагогічну, освітянську, тоді як третя асоціюється передусім з діяльністю науковою. Подальший довгий ряд ключових слів за запитом *академія* (всього 526 ключових слів, знайдених за допомогою умовно безкоштовного інструменту Keyword Tool) включає цілу низку закладів освітянських (*академія прокуратури, ... академія безперервної освіти, ... академія управління персоналом при президентові україни ...*), наукових (*академія педагогічних наук, академія економічних наук україни*), паранаукових (*академія успішних поварів, академія успіху, академія краси*)... Представлені і зовсім уже екзотичні: зі світу кіно (*академія рашмор, академія вампірів, королівська академія...*), спорту (*академія шальке 04, академія тенісу, академія боксу...*), медіа

(*академія гугл, академія ютуб*)... Є й *академія щастя*.

Що ж об'єднує наведені приклади? Насамперед — сама назва.

Отже, Академія.

Спочатку про значення самого слова «Академія». Традиційно вважається, що воно походить від грецького *Ακαδημία* — назви садів поблизу Афін, присвячених міфічному героєві Академу [2], і має довгу історію: вживалося і продовжує вживатися, як було показано вище, у значеннях дуже різних. Сьогодні ним позначаються: а) наукові установи; б) навчальні заклади; в) товариства учені і такі, що претендують на «ученість». «Академії» різних гатунків, різного змісту і різної форми виповнили світ, але всі вони в прикінцевому рахунку сходять до античного свого прототипу.

Найдавніше значення слова «Академія» представлено в історії філософії. Так називалося місце, де колись навчав Платон. І так називалася низка філософських шкіл, що різнилися своїми вченнями, але успадкували назву школи Платона [3, с. 225]. Історія ж Академії — це історія постійно відтворюваного звернення суспільства та його інтелектуальних провідників до минулих епох і минулих поколінь.

Необхідне застереження. Доба Платона є добою класичною в історії античної греко-римської цивілізації, визначальною рисою якої була свобода (а не рабство, як часто можна почути ще й сьогодні). Свобода вільного виробника і вільного підприємця, який вільно розпоряджається умовами і результатами своєї праці; свобода не підданого монарха-деспота-владика, а громадянина республіки, що ґрунтується на більш або менш послідовно втілених принципах демократії, народовладдя [4, с. 3–5], [5, с. 287], [6, с. 18–35].

Принципово важливим доповненням цієї свободи було дозвілля. Громадянин за умови послідовно проведених полісних принципів сам визначав межі вільного від екзистенційних турбот часу, параметри і способи його проведення. Саме для них — для громадян, що користуються дозвіллям, схоле (*ἡ σχολή*), — і започатковуються гімнасії для фізичних вправ,

але й для інтелектуальних занять також [5, с. 279, 281, 285–287] (загалом про гімнасії див. головню [7]).

Саме в них, у гімнасіях, провадячи свої *διατριβαὶ καὶ λόγοι* [8] (пор.: [5, с. 279–280]), починають навчати і перші в Елладі (та й у світовій історії назагал) професійні вчителі (мудрості) софісти. У них проводитиме свої бесіди Сократ. На них, зрештою, будуть зорієнтовані і започатковувані учнями Сократа філософські школи (про софістів і Сократа, софістів і Платона див., напр. [9, с. 76–89]; пор. [5, с. 280] і особливо [10, с. 114–125]).

Однією з таких шкіл була й Академія.

Дві особистості визначили її, продовжувану через віки, славу. Платон, який спрямовував погляд сучасників зі сфери суспільно-політичних практик, якими так переймалися згадувані вже софісти, на сферу ідеальну. Його потрактування світу реального лише як проєкції світу чистих ідей, як печери, як важких сутінок, через які шукаюча душа має прагнути розгледіти світ вічної істини, а фізичного ества людини — як в'язниці душі, його пошуки ідеального правителя, віра у можливість впорядкувати суспільства на ідеальних засадах — усе це забезпечить йому славу і в ментально іншому, постантичному, ранньосередньовічному, християнському суспільстві. (І несприйняття суспільством, що буде рішуче й болісно переорієнтовуватися на історико-матеріалістичні візії. Показовими у цьому зв'язку є оцінки Платона таким безумовним знавцем античності, як О.Ф. Лосев: «*Надо с корнем вырвать вековые предрассудки относительно Платона ... Аполонет монахов и философ полиции, защитник рабства и мистического коммунизма, профессор догматического богословия ... — вот что такое Платон*» [11, с. 904]. Відомими є й списки небажаних мислителів, які складала Н.К. Крупська і до яких потрапив і Платон [12, с. 55]).

Другою особистістю став Арістотель. Найзнаменитіший учень Платона в Академії (один із перших «академістів» — але не «академіків»!), він заявить знамените «*Amicus Plato, sed magis amica veritas*» (про історію цієї фрази див. [13]), піддасть сумніву розшуки щодо

Рафаель Санті. Афіньська школа. Фреска у станції делла Сеньятура (папський робочий кабінет) Ватиканського палацу

ідеальних прообразів реальних речей, рішуче зорієнтує людину на пізнання світу через класифікації цих речей і започаткує, на протигагу Академії, Лікей [10, с. 134–142].

Уже у взаєминах Платона й Арістотеля — Вчителя і Учня — проступає риса, якій випаде стати однією з визначальних для академічного, ученого середовища (якщо тільки воно і справді вчене). Це — критичність мислення, прагнення аналізу, в основі якого вільна, не скута жодними авторитетами, жодним догматом думка.

Разом же ці дві системи становлять світоглядну єдність, органічність якій додають їхні розбіжності. Вони, наче два полюси, позначили собою і визначили на майбутнє, якщо не назавжди, напруженість думки, що одна лише й уможливило її розвиток, не дає застигнути у догмах. Так вони і сприйматимуться поколіннями майбутніми. На знаменитій фресці Рафаеля Платон правицею вказує на небо, тоді як Арістотель — на землю... Два титани античної цивілізації, що блукали колись тінистими стежками Академії, започаткують той світоглядний дискурс, у якому й досі перебуває людство.

Засновником і першим керівником школи (схолархом) у передмісті Афін був, звичайно, сам Платон. Там, в оливковому гаї, названому на честь героя Академа (чи Гекадема), неподалік від започаткованого ще, можливо, за часів афінського реформатора Солона гімнасію (див. про це детальніше [5, с. 281–287]), він придбав (чи, за іншою версією, придбали для нього друзі) невеличкий садочок (τό κηλίδιον) (можливі реконструкції до цього див. [14, с. 12–27]). У цьому садочку, як і в сусідньому з ним гімнасії, збиралися довкола Платона його перші учні, і якщо цей гурток у подальшому називали «Академією», то й члени гуртка були, сказати б, першими «академістами» (про них див. особливо [15]).

Свідчення, що містяться у «Платонівському корпусі» (дискусію щодо історичності цього корпусу і про так зване «платонівське питання» див. особливо [16], з коротким оглядом у [17]), у спогадах учнів Платона й інших його сучасників, у переданій через віки і зафіксованій у лексиконах візантійської доби античній традиції, інших джерелах (див. про них спеціально [18]), дозволяють дещо конкретизувати повсякдення Академії часів Платона. Крім бу-

динку самого схолярха (достатньо великого, щоб у ньому могли час від часу проживати учні і поміститися бібліотека), у садочку, очевидно, знаходилися й будинки деяких із учнів. Всі вони разом склали вчене товариство, учасників якого об'єднували прагнення знань, пошук істини.

Спілкування Платона з учнями відбувалося у формі бесід — діалогів у душі Сократа, пам'ять про якого залишалася все ще живою. Від Сократа йшла і традиція публічності, відкритості у спілкуванні. Крім приміщень у будинку Платона, про які вже йшлося вище, бесіди провадилися під час прогулянок тінистими алеями оливкового гаю, а також у відкритому для всіх афінських громадян гімнасії Академії (детальніше про це див., напр., [14, с. 12–27]; [9, с. 102–103]; [10, с. 125–134]; [19]). До них, отже (також цілком у душі Сократа), могли долучатися всі охочі — не виключено, що така відкритість була однією з причин поділу знань, якими ділився з учнями Платон, на адресовані широкому загалу знання — екзотеричні і втаємничені, орієнтовані лише на тісне коло учнів — езотеричні (якщо такий розподіл справді існував, див. про це [14, с. 9]).

Утаємниченість зближала Академію з релігійно-філософськими союзами орфіків і піфагорейців, практики яких, своєю чергою, сходили до містеріальних таїнств архаїчної доби, до релігійних гуртків-фіасів (тіасів), з їхніми посвятами, ритуалами тощо — аж до того, що й саму школу Платона іноді вважають одним з таких тіасів [14, с. 17, 27].

Ми свідомо дещо деталізуємо тут імовірні реконструкції Платонівської академії з огляду на її привабливість для наступних поколінь охочих долучитися до числа шукачів істини, до числа «академіків». Немало сприяли цій привабливості і спільні трапези, що супроводжувалися бесідами-лекціями схолярха, і спільні жертвоприношення богам, героям та музам, які з часом, уже після смерті вчителя, доповнилися вшануванням пам'яті самого Платона.

Однак найбільше, на наш погляд, прислужилася славі Академії її відпочаткова педагогічна спрямованість. Метою Платона, метою

започаткованої ним школи не було відірване від життя, від суспільно-політичної дійсності сухе, голе теоретизування — «академічність» у переносному, абстрактному її значенні, як вона, за слушним зауваженням Пола Картледжа [1], потрактовується у тлумачних словниках (професор з Кембриджа цитує словник Вебстера; наше ж звернення до тлумачного словника української мови дало подібний результат: у ньому теж прикметник «академічний» у переносному значенні подається як «*суто теоретичний, абстрактний ... // Який не має практичного значення, відірваний від життя*» [20, с. 25]). Однією із цілей Академії було виховання достойного громадянина, а можливо — і державного лідера [1] (пор. [14, с. 13, 26]; [9, с. 103]).

Чи був сам Платон «академічним», і наскільки він був відірваним від політичної практики теоретиком — питання дискусійне [1]. Очевидним є лише те, що його спроби виховати сучасного йому правителя виявилися не дуже вдалим — подорожі до Сицилії ледь не коштували йому свободи, а можливо й життя (див., напр., [9, с. 98, 115]; пор. [14, с. 109, 234]).

Після кончини Платона його діадохами (наступниками), схолярхами (керівниками школи) Академії стають послідовно, як то реконструюється на основі античних джерел (передусім «Геркуланійського списку академіків» і IV книги Діогена Лаєрського) і складених на їх основі лексиконів візантійської доби (див. особливо: Суда. *s. v. Πλάτων*; детальніше щодо джерел див. [18]), його племінник Спевсіпп, Ксенократ із Халкідона, Полемон, а за ним — Кратет (обидва, здається, з Афін), Сократіл... Довга низка наступників Платона продовжує навчати в Академії аж до 87 р. до Р. Х., коли римський полководець Луцій Корнелій Сулла під час облоги союзних Мітрідату Евпатору Афін звелів вирубати оливковий гай... Філон із Ларіси, останній у списку схолярхів Академії, перебирається (роком раніше, рятуючись від громадянських потрясінь) до Рима, не залишивши наступника в Афінах...

Переселення Філона до Рима стало знаковим, поворотним моментом з огляду на май-

бутню панойкуменність, «всесвітність» Академії. «Римські книги» Філона ґрунтовніше познайомили римлян (слухняних учнів завойованих ними греків: *Graecia capta ferum victorem cepit* — «Полонена Греція, — писав Горацій у листі до Августа, — полонила свого дикого переможця» (Горацій. *Листи*. II, 1, 156; потрактування цієї фрази і відповідну історіографію див. особливо [21]) з Платоном і, ширше, філософським синтезом, що відбувався за його діадохів — лідерів і протагоністів платонізму — безпосередньо в Академії.

Слід зауважити, що з філософськими студіями еллінів римляни були знайомі задовго до переїзду в Рим Філона. Щоправда, в типологічно схожій з грецьким полісом громадянській спільноті римлян, римській цивітас (*civitas*), знаходили відгук перш за все знання практичні. Знання, що їх можна було застосувати в суспільно-політичних практиках Римської республіки, важливою складовою яких були і народні збори, з їх бурхливими обговореннями дражливих питань внутрішньої та зовнішньої політики, і агітація громадян на римському Форумі, і змагання ідей на засіданнях Сенату. Тож не дивно, що з філософських студій греків найбільшою популярністю в Римі користувалася риторика. З часів Великих завоювань Риму (264–130 рр. до Р. Х.), з часів Старшого Катона виформувався образ оратора — «людини-громадянина, мужа слова і діла, що поєднав у собі філософську глибину знань і практичні навички дій» [22, с. 5]. Закінчена освіта римської знаті, юнаків зі знатних і просто заможних сімей, передбачала ледь не як *conditio sine qua non* подорож до Греції, до Афін, на які все ще падали відблиски давньої слави «школи Еллади». (Згадуваний уже Сулла після взяття Афін заявив, що милує живих афінян заради мертвих [Плутарх. *Сулла*. 14. 9].) Енциклопедист античного світу Теренцій Варрон відвідував Академію до її зруйнування і фактичного закриття. Ціцерон же, ораторська слава якого зрівнялася зі славою Демосфена, слухав Філона, останнього схолярха Платонівської академії, як він сам стверджував (Ціцерон. *Брут*. 306), уже в Римі.

Низка творів Ціцерона засвідчують вплив, який справили на нього бесіди з прибульцем. З іншого боку, цілком можливо, що саме під впливами римських суспільно-політичних практик (і на потребу їм) Філон відходить від традиційної для академіків критики стоїків, складовою частиною філософії яких була саме риторика. Навіть більше — він сам вдається до викладання ораторського мистецтва як науки: «Вже на нашій пам'яті, — зауважує Ціцерон, — Філон ... завів звичай у певний час викладати настанови (праесерта) риторів, а в інший — [настанови, праесерта] філософів» (*nostra autem temoria Philo ... instituit alio tempore rhetorum praescepta tradere, alio philosophorum*) (Ціцерон. *Тускуланські бесіди*. II, 9; детальніше про це див. [22, с. 16–18]).

Можна по-різному оцінювати наслідки для історії філософії назагал і для історії платонізму зокрема зміни, що їх привніс в Академію Філон (див. щодо цього хоча б [23]). У зв'язку ж з нашою темою зауважимо тільки, що з переїздом його до Рима було відкрито, перефразовуючи відомий вислів Таціта (Тацит. *Історія*. I, 4), таємницю Академії: «Академіками можна стати не тільки в Афінах».

Та й Академія відтепер теж може знаходитися не тільки в Афінах. Ціцерон, як згадає Пліній, називатиме свою віллу в Путеолах «Академією», про «Академію» ж (і «Лікей»!) на віллі тускуланській пише й сам Ціцерон (Ціцерон. *Про дівінації*. I. XIII. 22; *До Аттика*. I, 4. 3 etc; детальніше про «присадибні Академії» Ціцерона див. [24]).

Філон до Афін так і не повернеться. Не залишить він і наступника — безпосередність наслідування схолярхів Академії перерветься. Учень Філона Антіох Аскалонський, незгодний з новаціями вчителя, заявить про створення «іншої Академії» (*ἐτέρας ἄρξας Ἀκαδημίας*), метою якої він проголошував повернення до принципів «справжньої Академії», давньої Академії Платона [25]. Разом з Лукуллом Антіох (а з Антіохом — і очолювана ним «справжня Академія») вирушить на завоювання для Риму Малої Азії. Поряд з Афінами, звідки й походить сама ідея Академії, її осередками ста-

ватимуть малоазійська Смірна і беотійська Херонея, сирійська Апамея і «вічне місто» Рим...

З ними, з цими центрами й асоціюються платоніки Середнього періоду, який розпочинають з Антіоха Аскалонського. Як уже зазначалося, його платонізм мав на меті відродження традиції давньої Академії Платона, розмежування з привнесеними в школу «настановами» (*praecepta* у передачі Цицерона), передусім стоїків і скептиків. У суспільстві ж строкатої в етнічному (а також у культурному!) плані Римської імперії «запит», однак, відчувався на синтез усіх найвідоміших, найвпливовіших філософських напрямів тієї доби — платонізму, аристотелізму, стоїцизму, епікуреїзму.

Ще з часів згаданого Цицерона синтез цей проявлявся у формі еkleктизму (див. про це особливо [26, с. 6–10]). Тим, хто шукав «грецької мудрості» (а попит на неї впродовж усієї античної доби ніколи і не припинявся), однаково імпонували і заклики до осяяної знаннями громадянської діяльності послідовників Платона, і логіка, наукова систематизація перипатетиків, і навчання мистецтву досконалого життя епікурейців та, особливо, стоїків, і скептицизм щодо можливостей дошукатися будь-яких істин послідовників Піррона.

Показовими можуть бути у цьому зв'язку уподобання римського ерудита середини II ст. Авла Гелія, автора «*Античних ночей*». Перебуваючи в Афінах, він слухав схолярха Академії Кальвена Тавра, був знайомий з кніжником Перегріном Протеєм, який згодом перейде у християнство... Особливою ж прихильністю у нього користуються Платон і Арістотель.

Ці дві постаті самі по собі викликали захоплення в освіченої (і не дуже) публіки уже навіть фактами своїх біографій, що сходяться в Академії. Намаганням же згармонізувати їхні погляди відзначатимуться філософські пошуки попередника і вчителя Плотіна, платоніка з Александрії Єгипетської Аммонія Саккаса. Тому не дивно, що на схилку античності сама грецька освіта, грецька наука, грецька ученість асоціювалася з Академією, і християнський апологет Тертуліан, заперечуючи філософію назагал, виголосить у Карфагені своє знаме-

ните: «*Що Афіни Єрусалиму? Що Академія Церкві? Що єретики християнам?...*» (*Quid ergo Athenis et Hierosolymis? Quid academiae et ecclesiae? Quid haereticis et Christianis?* [Тертуліан. *Щодо прунусу проти єретиків (De praescriptione haereticorum)*. 7, 9]).

З ними, з академіками будуть асоціюватися і всі філософи завершальних віків античності, коли в християнізованій уже Римській імперії востаннє здійснить грандіозний філософський синтез згадуваний вище учень Аммонія, засновник останньої Академії у межах греко-римської цивілізації Плотін. (Ми цілком свідомо асоціюємо тут — і тільки тут! — неоплатонізм з Академією, розуміючи всю дискусійність такої асоціації).

Що ж стосується Афін, то в них Академія отримає новий стимул для розвитку — навіть і як інституція — клопотами імператорської, «філософа на троні» Марка Аврелія. «Золоте століття» Антонінів взагалі було часом благоденства для тієї частини людства, що зосереджувалася в найкомфортнішій зоні Середземномор'я та наближених до нього територій Римської імперії: від валу Адріана у Шотландії на заході до Месопотамії на сході і від лінії по Рейну та Дунаю на півночі до приблизно стокілометрової смуги північного узбережжя Африки на півдні включно, як зауважив у праці, що стала класичною, Едвард Гіббон [27, с. 1–2].

Кине воно, це століття, свій золотавий відблиск і на Афіни. Імператор Адріан відзначиться масштабною розбудовою околиць Акрополя. Марк Аврелій у 176 р. профінансує Академію: у числі чотирьох афінських кафедр, діяльність яких буде забезпечено за рахунок державного бюджету Римської імперії, виявиться і кафедра платоніків (а ще перипатетиків, епікурейців і стоїків).

Легально і з високим авторитетом Академія проіснує до едикту Юстиніана від 529 р. Ми мало знаємо про її локалізацію. Цілком певно, однак, що навчали академіки вже не в передмісті Афін — після вчиненого Суллою розгрому від садочка Платона, як і від гімнасію в оливковому гаї, залишалися тільки руїни...

Упродовж перших чотирьох століть академіки збиралися, очевидно, у людному центрі Афін. Близько ж 400 р. Академія знайде притулок у спеціально для неї збудованому діадохом Плутархом Афінським будинку біля південного підніжжя Акрополя. Розташування цієї споруди відоме завдяки ще двом діадохам Академії: учень Прокла і його наступник Марін із палестинського Неаполя локалізує цей будинок неподалік від храму Асклепія, поміж театром та храмом Діоніса (Марін. *Прокл, або ж Про щастя*), у місцині, де колись, очевидно, зустрів свого Платона Сократ...

Більше знаємо про діяльність Афінської школи цієї доби, яку зазвичай і асоціюють з Академією.

Лінія її схолярхів встановлюється з достатньою вірогідністю. Традиційний же скептицизм щодо їхнього внеску в розроблення фундаментальних проблем платонізму середнього, а потім і нового (див., напр., категоричний висновок О.Ф. Лосева: «... академические схоляри никогда не отличались большой известностью и большой значительностью. За последние два или три столетия до Плутарха Афинского такие имена, как Аттик (во времена Марка Аврелия), были редкостью» [28, с. 336]) не применшує значення Афінської школи як одного з найважливіших інтелектуальних осередків і за доби Пізньої античності. Тут, як і в Александрії, Карфагені чи Римі та й в інших куточках античного світу, Академія поступово ставала осередком синтезу духовних надбань античної цивілізації.

Ставала вона, однак, і майданчиком полеміки з усе більш поширюваним християнством. Досить хоча б згадати, що слухачами-однокашниками Афінської школи платонізму були такі у подальшому різні особистості, як римський імператор Юліан (замилуваний нехристиянськими Афінами, він відступився від християнства, плакаючи утопічні сподівання на відродження язичницької, еллінської давнини) і християнський святий Григорій Богослов (Назіанзин)... Прибув для навчання до Афін і ще один з великих каппадокійців, св. Василій Великий. І хоча пізніше, у своїх

«Словах» Назіанзин згадуватиме: «*Афіни прийняли нас, мов потік ріки*», «*Афіни, — обитель наук*», «*Афіни для мене і справді золоті*», конфлікт між християнами і прихильниками освячених авторитетом віків грецької ученості, грецької освіти, грецької культури в основних її виявах невідворотно назрівав. Розуміючи всі принади дохристиянської і нехристиянської античності, Отці церкви розуміють і небезпеки, що загрожують утвердженій у таких трудах і гоніннях вірі: небезпеку навіть «Біблії античної цивілізації», поем Гомера, не кажучи вже про небезпеку інтелектуальних спокус, якими вабили юнацтво з утверджених авторитетом Марка Аврелія кафедр. Здобувши освіту в філософській школі Афін, загартований у дискусіях, сповнений полемічного запалу Назіанзин закликає: «*Рази Пифагорово молчание, Орфеевы бобы и эту надутую поговорку новых времен: сам сказал! Рази Платоновы идеи, переселения и круговращения наших душ, припоминание и вовсе не прекрасную любовь к душе ради прекрасного тела; рази Эпикурово безбожие, его атомы и чуждое любомудрия удовольствие; рази Аристотелев немногообъемлющий промысл, в одной искусственности состоящую самостоятельность вещей, смертные суждения о душе и человеческий взгляд на высшие учения; рази надменность стоиков, прожорство и шутовство циников. Рази пустоту и полноту и те бредни, какие есть о богах или жертвах, об идолах, о демонах, благотворных и злотворных, какие разглашаются о прорицалищах, о вызывании богов и душ, о силе звезд*» (Григорій Богослов. *Слова*, 27, 10). Ми скористалися наявним російським перекладом [29]. Оригінальний же текст «Слова 27, 10» такий: *Βάλλε μοι Πυθαγόρου τὴν σιωπὴν, καὶ τοὺς κυάμους τοὺς Ὀρφικούς, καὶ τὴν περὶ τὸ Αὐτὸς ἔφα καινότεραν ἀλαζονείαν. βάλλε μοι Πλάτωνος τὰς ἰδέας, καὶ τὰς μετενσωματώσεις καὶ περιόδους τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, καὶ τὰς ἀναμνήσεις, καὶ τοὺς οὐ καλοὺς διὰ τῶν καλῶν σωμάτων ἐπὶ ψυχὴν ἔρωτας Ἐπικούρου τὴν ἀθείαν, καὶ τὰς ἀτόμους, καὶ τὴν ἀφιλόσοφον ἠδονὴν Ἀριστοτέλους τὴν μικρολόγον πρόνοιαν, καὶ τὸ ἐντεχνον, καὶ τοὺς θνητοὺς περὶ ψυχῆς λόγους, καὶ τὸ ἀνθρωπικὸν τῶν δογμάτων*

Вілла Медічі в Кареджі, де розміщувалася Платонівська академія

τῆς Στοᾶς τὴν ὄφρυν, τῶν Κυνῶν τὸ λίχνον τε καὶ ἀγοραῖον. βάλλε μοι τὸ κενόν, τὸ πλήρες τῶν ληρημάτων, ὅσα περὶ θεῶν ἢ θυσιῶν, περὶ εἰδώλων, περὶ δαιμόνων ἀγαθῶν τε καὶ κακοποιῶν, ὅσα περὶ μαντείας, θεαγωγίας, ψυχαγωγίας, ἄστρον δυνάμεως, τερατεύονται).

Християнські імператори дослухалися до цих закликів не вельми охоче, і тільки у 529 р., як уже було сказано, Юстиніан спеціальним едиктом заборонив язичникам викладати в Афінах. Чи призвело це до остаточного розриву християнізованого суспільства доби Пізньої античності з еллінським язичництвом, тісно асоційованим з Академією і академіками?

Переважає більшість авторів наукових і, особливо, науково-популярних праць схильні відповідати на це питання ствердно. Їм на користь слугують і «романтичні» подробиці подій, що відбувалися відразу ж після едикту Юстиніана (див. детально [30]). За Агафієм Міринейським (Агафій. *Про царювання Юстиніана*, II, 30), семеро академіків на чолі з останнім діадохом Академії Дамасієм вирушили до перського царя Хосрова, в якому тоді вбачали ледь не втілення ідеального правителя в дусі Платона. Життя при перському дворі, однак,

змусило емігрантів розчаруватися у їхніх сподіваннях і проситися назад, до Афін, під управління християнського імператора. Хосров милостиво відпустив академіків і навіть включив, як сповіщається в не дуже повних джерелах, у мирний договір з Юстиніаном спеціальну умову про безпечне повернення філософів та їх безперешкодну діяльність в Афінах.

Скептично налаштовані дослідники, поміж тим, звертають увагу на події подальші (див. особливо згадану працю Алана Камерона [30]). Умови договору було виконано. Хтось із колег Дамасія (часто називають Сімплікія) міг повернутися до Афін — свідчення про їх діяльність ледь проглядаються у замутненому дзеркалі пізньоантичної традиції. Не вдаючись у з'ясування всіх обставин цієї смутної доби, прийємо як імовірний прикінцевий висновок Камерона: в афінській Академії продовжувалося викладання язичницької мудрості і після едикту від 529 р. Остаточну ж крапку у тисячолітній історії цієї інституції поставило руйнівне вторгнення слов'ян. Десь близько 579 р. вони, загальним числом, якщо вірити джерелам, у понад сто тисяч, вторглися у межі Візантійської імперії, перетворивши на пустку

Афіни, які надовго втратили значення одного з інтелектуальних центрів Візантії (див., однак, застереження Камерона [30, с. 25]).

Уцілілі платоніки перебралися до Александрії. «У завітку пірамід» [31] платонізм, разом з іншими залишковими феноменами античної цивілізації, продовжитьс я аж до арабського завоювання включно. До 1081 р. послідовники еллінської мудрості навчатимуть і в Харрані, справляючи вплив на арабське відродження, не дозволяючи забути про неї європейському Заходу.

«Роз'єднаний світ знайде свою єдність в культурі». Розділена на Західну і Східну, Римська імперія відчуватиме свою єдність у християнстві. Але і в спільному античному, дохристиянському минулому. Цивілізаційна спадщина класичної античності виявлятиме себе у текстах апологетів християнства і Отців церкви. Вона проступатиме через християнську філософію історії, через звернення ранньосередньовічного суспільства до своїх витоків, через намагання обґрунтувати імператорські амбіції зверненнями до історії Римської імперії. «Когда Карл Великий принял за реформу политической и церковной администрации, — зауважує Е. Пановський, — за реформу счета и календаря, искусства и литературы и — в качестве базы для всего этого — за реформу письменности и языка (документы его собственной канцелярии, восходящие к ранним годам его правления, еще достаточно безграмотны), ведущей его идеей было *«renovatio imperii romani»* («оновлення Римської імперії») [32, с. 43].

Не загубилася у цій спадщині й ідея Академії. Уже за часів «Каролінгського Відродження» [32, с. 43–51] вона знову матеріалізується у заснованій в Ахені з ініціативи і за безпосередньої участі Карла Великого Палацовій школі (*Schola Palatina*). Більш відома вона як Палатинська (Палацова) академія, і на те є підстави. Уже сама ідея її заснування полягала у наслідуванні порядків, заведених Платоном для своєї школи. Палацова школа Карла Великого теж мислилася як освітянська інституція. Мислилася вона і як учений гурток, учене товариство об'єднаних спільною ідеєю

особистостей. Ідея ця полягала, серед іншого, у розвитку наук і мистецтв, а товариство складало найблисучіші уми тодішньої Європи. Недвозначна орієнтація на класичну античність проступає вже в іменах, до яких вдаються учасники Палатинської академії: англосакс Алкуїн узяв собі за псевдонім «Флакк» (тобто Гораций), учень Алкуїна Ангільберт удостоївся імені Гомера... (Щоправда, сам імператор на зібраннях «академіків» іменувався царем Давідом...)

Так триватиме й надалі: скрізь і завжди в Європі, тільки-но актуалізується живий зв'язок з античністю, тільки-но зажевріє інтерес до античної історії і античної культури, тільки-но постане питання про розвиток освіти і наук (як би вони не мислилися ревними їх протагоністами), започатковуються академії. Так буде в часи «Оттонівського Відродження» (див. особливо [32, с. 50, 215–218, прим. 18–19]), коли при дворі імператора Священної Римської імперії Оттона Першого знову збереться Академія — товариство мислителів і поетів, найкращих умів епохи, у творчості яких знову відтворюватиметься живий зв'язок з античністю.

Так станеться, зрештою, і за доби, як формулював згадуваний уже Ервін Пановський (чи за германізованим виголошенням *Панофські*), «істинного класичного Ренесансу» [32, с. 63]. Послідовний розвиток освіти в межах кафедральних шкіл а потім і середньовічних університетів, з їх необхідними філологічними, базованими на читанні античних авторів, студіями доповнювався появою вільних товариств гуманістів, прообразів відроджуваних знову академії.

Не скуті жодними корпоративними узами, гуманісти шукатимуть форми, у якій би розгорталися їхні *studia humanitatis*, і назви для цієї форми. Такою формою стали літературно-філософські і мистецькі гуртки, а назвою — призабуте, але не забуте, «гімнасій», «Лікей» і, особливо, «Академія». Поджо Браччоліні, цілком у дусі Ціцерона, який входив до числа улюблених античних авторів ледь не всіх гуманістів, пише до свого товариша і теж гуманіста Нікколо Нікколі в листі (*Листи*. 1, 214)

Національна академія наук України

(цит. за [33, с. 147, прим. 2]) від 1427 р. (року спільних з Козімо Медічі археологічних розкопок — також ренесансний феномен!) про свою «Академію у Валь д'Арно» (*academia mea Valdarnina*) як про місце заспокоєння душі (*quo in loco quiescere animus est*); «якщо тільки можна, — додає філософськи Поджо, — мати хоч якийсь би то спокій у цьому бурхливому морі» (*si tamen quies aliqua haberi potest in hoc procelloso mari*).

Здається, *Academia Valdarnina* стала справді першим, наскільки це взагалі можна стверджувати сьогодні, свідомим застосуванням цього античного терміна за доби Відродження [34, с. 17], (пор. [35, с. 232]). Влаштована на віллі Поджо Браччоліні неподалік від Флоренції, вона прикрашалася античними мармурами, здобутими, зокрема, під час згаданих вище археологічних розкопок, старовинними манускриптами, віднайденими в результаті антикварних розшуків. Цілком можливо, що була вона й одним із місць, де збиралися учасники створеного близько 1400 р. гуртка, до якого, крім Поджо, входили й інші ерудити, антиквари і, в прикінцевому рахунку, гуманісти — Якопо Анджело, Леонардо Бруні, Нікколо Нікколи, а патроном, покровителем був уже згадуваний Козімо Медічі.

Проте якщо «Академія» у Валь д'Арно була, цілком можливо, не першою у ренесансній Італії, то єдиною вона вже точно не була. Товариства, подібні до того, до якого входив Поджо Браччоліні, виникали не лише у Флоренції.

При дворі Альфонса V з Арагонської династії в Неаполі теж збиралися гуманісти з усієї Італії, і Антоніо Панорміта, користуючись підтримкою короля, заснував у 1435 р. товариство, уславлене такими іменами, як Лоренцо Валла і Бартоломео Фаціо. Найвищого ж розквіту воно досягне при другому його президенті, Джованні Понтано, коли й отримає свою остаточну назву — Академія Понтініана.

У Римі з ініціативи знаменитого антиквара — поціновувача античності, археолога і блискучого стиліста Юлія Помпонія Лета (чи, точніше, Помпоніо Лето) у 1468 р. була заснована Римська академія (*Academia Romana*).

Особливу ж славу здобула Академія у Кареджі, заснована у 1462 р. за задумом Козімо Медічі, під враженням, як про те склалася легенда, останнього від промови грецького оратора, філософа-неоплатоніка Геміста Плетона (Пліфона). (Слід узяти до уваги, що під час Ферраро-Флорентійського собору 1439 р. і незадовго до падіння Константинополя, а ще більше — після цього, Італія виповнилася

греками, що привезли з собою і малознану тут грецьку мову, і грецьку освіту, і вцілілі, невідомі раніше тексти античних авторів, серед них і сувої з текстами Платона). Цей оратор нібито настільки вразив герцога Тосканського, що той подарував Марсіліо Фічіно віллу у Кареджі для заснування Академії. Ми не будемо вдаватися у подробиці цієї історії (про них детальніше див. у вітчизняній історіографії статтю молодій дослідниці Ольги Лях, яка, попри певні неточності, небезкорисна для читача [36]; пор. у сучасній історіографії [34, с. 19–27] і особливо — фундаментальне дослідження О.Ф. Кудрявцева [37 с. 120–135]; для початку ж варто ознайомитися з коротким оглядом, що сходиться у російськомовній традиції ще до статей П.Л. Лаврова [3] і М.П. Веселовського [37]). Зауважимо тільки той примітний для нас факт, що Марсіліо Фічіно називає, за спогадами його шкільного товариша Бенедетто Колюччі, членів гуртка в Кареджі «*academici*», а вони його (теж на античний манер) — «*tamquam Academiae princeps*» чи просто «*Academiae princeps*», принцепсом, главою Академії [34, с. 26] (детальніше про це див. [38, с. 22], з посиланнями на вже згаданого Джеймса Ганкінса [39, с. 144–162] і особливо [40, с. 445]).

Ім'я Академії було, таким чином, знову повернено в повсякдення європейської цивілізації — тепер уже в ренесансному, відродженському її вимірі. У спеціальних оглядах з більшою або меншою ретельністю й послідовністю наводиться довгий перелік гуманістичних товариств, до яких, знову ж таки, з більшою або меншою, але вже — правомірністю, застосовується синонімічне (на думку авторів цих оглядів) визначення — «Академія». (Одним

із найкращих таких оглядів в україно- та російськомовному інтелектуальному просторі ще й сьогодні залишається згадана в редакційному Петром Лавровичем Лавровим «Енциклопедичному словнику» стаття «Академія» [3; 37]).

Академії виповнили Італію, а за нею — і всю Європу. Уже станом на початок XVII ст. їх налічувалося до 600.

«Майже в кожному великому місті, — констатує Веселовський, — було по кілька академій; вони присвоювали собі алегоричні імена, які виражали їх ревні прагнення, але рідко коли переживали життя одного покоління» [35, с. 234].

Услід за академіями літературними (філологічними, лінгвістичними) з'явилися академії художні. Дещо згодом у термін «Академія» привноситься іманентно властивий їй ще з часів Платона педагогічний смисл. Навчальні заклади (університети, школи військові, духовні, медичні тощо) починають також називатися академіями [3, с. 225], і знаменитий *Gaudeamus* проголошує: «*Vivat Academia! Vivant professores!*».

А ще згодом, в умовах нового утвердження раціоналізму і великого наукового перевороту започатковуються академії Нової доби, яким судитиметься стати прихистком муз, притулком мистецтв і наук для багатьох поколінь європейців, а потім і всього людства.

Таким притулком мистецтв і наук, в яких плекатиметься гуманістичний і гуманітарний ідеал, залишаються академії наук і сьогодні. Їм стояти на сторожі добра, правди, величних звершень людського розуму і людського духу й надалі. У столітті двадцять першому [41].

REFERENCES

[СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ]

1. Cartledge P. *How academic was Plato's Academy? A judicious historical review*. http://repository.edulll.gr/edulll/bitstream/10795/3509/3/3509_01_CartledgeP.pdf
2. Strikha M.V. Academy. *Encyclopedia of Contemporary Ukraine*. http://esu.com.ua/search_articles.php?id=42847 [Стріха М.В. Академія. *Енциклопедія сучасної України*. http://esu.com.ua/search_articles.php?id=42847]
3. Lavrov P.L. Academies. *Encyclopedic dictionary compiled by Russian scientists and men of letters*. V. 1. (Saint-Petersburg, 1861). P. 225–232. [Лавров П.Л. Академии. *Энциклопедический словарь, составленный русскими учеными и литераторами*. Т. 1. СПб., 1861. С. 225–232.]
4. Stavnjuk V. *Themistocles and Athens*. (Kyiv: Прайм-М, 2004.) [Ставнюк В.В. *Фемістокл і Афіни*. К.: Прайм-М, 2004.]
5. Stavnjuk V. “Why academy? “: at the origins of the academy of Plato (to the 100th anniversary of the National Academy of Sciences of Ukraine). *Problems of humanities. History*. 2017. 40. P. 278–294. <https://doi.org/10.24919/2312-2595.40.126348> [Ставнюк В. «Чому Академія?»: біля витоків Академії Платона (до 100-річчя Національної академії наук України). *Проблеми гуманітарних наук*. Сер. Історія. 2017. Вип. 40. С. 278–294.]
6. Stavnjuk V.V. Business skills in the context of development of ancient Greek civilization. In: *Zealots and patrons: Greek businessmen in Ukraine XVII–XIX centuries*. (Kyiv, 2001). P. 18–35. [Ставнюк В.В. Підприємливість в контексті становлення античної грецької цивілізації. *Подвижники й меценати: грецькі підприємці та громадські діячі в Україні XVII–XIX ст.* Історико-біографічні нариси. За ред. В.А. Смоля. Київ, 2001. С. 18–35.]
7. Delorme J. *Gymnasion: étude sur les monuments consacrés a l'éducation en Grèce* (des origines à l'empire romain). (Paris: E. de Boccard, 1960).
8. Glucker J. *Plato in the Academy: Some Cautious Reflections*. http://repository.edulll.gr/edulll/bitstream/10795/3535/3/3535_01_GluckerP.pdf
9. Marrou H.I. *Histoire de l'éducation dans l'Antiquité*. (Paris: Seuil, 1948). [Марру А.И. *История воспитания в античности*. М.: Греко-латинский кабинет Ю.А. Шичалина, 1998.]
10. Frolov E.D. Philosophical societies in Ancient Greece as a kind of alternative social communities. *ΑΚΑΔΗΜΕΙΑ. Materials and studies in the history of Platonism*. V. 2. (Saint-Petersburg, 2000). P. 111–149. [Фролов Э.Д. Философские содружества в Античной Греции как вид альтернативных социальных сообществ. *ΑΚΑΔΗΜΕΙΑ. Материалы и исследования по истории платонизма*. Вып. 2. Санкт-Петербург, 2000. С. 111–149.]
11. Losev A.F. *Essays on ancient symbolism and mythology*. (Moscow: Nauka, 1993). [Лосев А.Ф. *Очерки античного символизма и мифологии*. М.: Наука, 1993.]
12. *Black book of names unacceptable on the map of Russia*. (Ed. S.V. Volkov). (Moscow: Posev, 2008). [Чёрная книга имен, которым не место на карте России (сост. С.В. Волков). М.: Посев, 2008.]
13. Tarán L. Amicus Plato sed magis amica veritas. From Plato and Aristotle to Cervantes. *Antike und Abendland*. 1984. **30**: 93. <https://doi.org/10.1515/9783110241426.93>
14. Dillon J. *The Heirs of Plato: A Study of the Old Academy (347-274 BC)*. (Oxford, 2003). <https://doi.org/10.1093/0198237669.001.0001> [Диллон Дж. *Наследники Платона. Исследование истории Древней Академии (347–274 гг. до н. э.)*. Санкт-Петербург, 2005.]
15. Guillaume Groen van Prinsterer. *Prosopographia Platonica, sive expositio iudicii, quod Plato tulit de iis, qui in scriptis ipsius aut loquentes inducuntur, aut quavis de causa commemorantur*. (Amsterdam: A.M. Hakkert, 1975). Reprint of the Leyden ed., 1823.
16. Tigerstedt E.N. *Interpreting Plato*. (Uppsala, 1977).
17. Shichalin Yu.A. Plato. <http://www.mgl.ru/library/24/Platon-Shichalin.html> [Шичалин Ю.А. Платон. <http://www.mgl.ru/library/24/Platon-Shichalin.html>]
18. Riginos A.S. *The Anecdotes Concerning the Life and Writings of Plato*. (Leiden: Brill, 1976).
19. Billot F.M. Académie. Topographie et Archéologie. In: Goulet R. *Dictionnaire des Philosophes Antiques*. Bd. 1. (Paris, 1989).
20. *Dictionary of Ukrainian Language*: in 11 v. V. 1. (Kyiv: Naukova Dumka, 1970).

- [Словник української мови: в 11 томах. Т. 1. К.: Наукова думка, 1970.]
21. Nenci G. Graecia capta ferum victorem cepit (Hor. *Ep.* 2, 1, 156). *Annali della Scuola Normale Superiore di Pisa. Classe di Lettere e Filosofia*. Serie III. 1978. 8(3): 1007.
  22. Gasparov M.L. Cicero and ancient rhetoric. In: *Marcus Tullius Cicero. Three treatises on eloquence*. (Moscow: Nauka, 1972).
[Гаспаров М.Л. Цицерон и античная риторика. В кн.: *Марк Туллий Цицерон. Три трактата об ораторском искусстве*. (Под ред. М.Л. Гаспарова). М.: Наука, 1972.]
  23. Losev A.F. History of ancient aesthetics. Early hellenism. In: *History of ancient aesthetics*. V. 5. (M.: Iskusstvo, 1979).
[Лосев А.Ф. История античной эстетики. Ранний эллинизм. В кн.: *История античной эстетики*. Т. V. Москва: Искусство, 1979.]
  24. Pichugina V.K. Greek domicile academies of Roman learned man: pedagogical dimension of Cicero's letters. *HYPOTHEKAИ*. 2018. (1): 9.
[Пичугина В.К. Греческие приусадебные Академии римского интеллигента: педагогическое измерение писем Цицерона. *HYPOTHEKAИ*. 2018. № 1. С. 9–32.]
  25. Shichalin Yu.A. Academy. *New Philosophical Dictionary*. <https://iphlib.ru/greenstone3/library/library/collection/newphilenc/document/HASH051698483f9127e3472a05>
[Шичалин Ю.А. Академия. *Новая философская энциклопедия*. <https://iphlib.ru/greenstone3/library/library/collection/newphilenc/document/HASH051698483f9127e3472a05>]
  26. Mayorov G. Cicero as a philosopher. In: *Marcus Tullius Cicero. Philosophical treatises*. (Moscow: Nauka, 1985).
[Майоров Г. Цицерон как философ. В кн.: *Марк Туллий Цицерон. Философские трактаты*. М.: Наука. 1985.]
  27. Gibbon E. *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire*. V. 1. (London, 1776).
  28. Losev A.F. History of ancient aesthetics. Last ages. In: *History of ancient aesthetics*. V. 7. (Moscow: Iskusstvo, 1988).
[Лосев А.Ф. История античной эстетики. Последние века. В кн.: *История античной эстетики*. Т. VII. М.: Искусство, 1988.]
  29. Saint Gregory the Theologian, Archbishop of Constantinople. *Works*. V. 1. Orations. (Moscow, 2007).
[Святитель Григорий Богослов, Архиепископ Константинопольский. *Творения*. Т. 1. Слова. М.: Сибирская благовозвница, 2007.]
  30. Cameron A. The last days of the Academy in Athens. *Proceedings of the Cambridge Philological Society*. 1969. 195: 7. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190268947.001.0001>
[Камерон А. Последние дни Академии в Афинах. <https://nsu.ru/classics/plato/Cameron-Academy-in-Athens.pdf>]
  31. Kovelman A.B. *Rhetoric in the shadow of pyramids: Mass conscience in Roman Egypt*. (Moscow: Nauka, 1988).
[Ковельман А.Б. *Риторика в тени пирамид: Массовое сознание в Римском Египте*. М.: Наука, 1988.]
  32. Panofsky E.P. *Renaissance and "renaissances" in Western art*. (Moscow: Iskusstvo, 1998).
[Пановский Э.П. *Ренессанс и «ренессансы» в искусстве Запада*. М.: Искусство, 1998.]
  33. Walser E. *Poggius Florentinus*. (Georg Olms Verlag, 1974).
  34. Dubova O.B. *Development of academic school in Western European culture*. (Moscow, 2009).
[Дубова О.Б. *Становление академической школы в западноевропейской культуре*. М.: Памятники исторической мысли, 2009.]
  35. Veselovsky M.P. Academies as literary or learned societies. *Encyclopedic dictionary compiled by Russian scientists and men of letters*. V. 1. (Saint-Petersburg, 1861).
[Веселовский М.П. Академии [как общества литературные или ученые]. *Энциклопедический словарь, составленный русскими учеными и литераторами*. Т. 1. СПб., 1861.]
  36. Liakh O. Medici's patronage of arts in Florence. *Kyiv Historical Studies*. 2016. (2): 153.
[Лях О. Меценатська діяльність родини Медічі у Флоренції. *Київські історичні студії*. 2016. № 2. С. 153–160.]
  37. Kudryavtsev O.F. *Platonic Academy in Florence (Essay on history of spiritual life of Renaissance Italy)*. (Moscow, 2018).
[Кудрявцев О.Ф. *Флорентийская Платоновская Академия (Очерк истории духовной жизни ренессансной Италии)*. М.: ЛУМ, 2018.]
  38. Black R. The philosopher and Renaissance culture. In: *Cambridge Companion to Renaissance Philosophy*. (Ed. J. Hankins). (Cambridge University Press, 2007).

39. Hankins J. Cosimo de' Medici and the 'Platonic Academy'. *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*. 1990. **53**: 144. <https://doi.org/10.2307/751344>
40. Hankins J. The Myth of the Platonic Academy of Florence. *Renaissance Quarterly*. 1991. **44**(3): 429. <https://doi.org/10.2307/2862593>
41. Stavnyuk V. XXI century despite informatization, disposition to practical, applied sciences will be humanitarian. *Ukrayinskyi tyzhden (Ukrainian Week)*. 2015. **49**(421). <http://tyzhden.ua/Culture/153571>
[Ставнюк В. XXI століття, попри інформаційність, схильність до практичних, прикладних наук, буде гуманітарним. *Український тиждень*. 2015. № 49(421). <http://tyzhden.ua/Culture/153571>]

V.V. Stavnyuk

Taras Shevchenko National University of Kyiv

ACADEMIA AETERNA

"Academy is eternal". As the school of Plato, it goes back to ancient civilization, the deciding feature of which was the freedom not of the subject, but of a citizen of the Greek polis and of the Roman civitas. And the history of the Academy is the history of the constant "appeal" of European society to the past epochs and to the past generations.

In the beginning the Hellenic and even purely Athenian phenomenon, the Academy eventually acquired the quality of the pan-Greek phenomenon, and in the eyes of the apologists of Christianity, in the eyes of the Fathers of the Church, in the eyes of the all mentally different society, academics associate with the pre-Christian and non-Christian world of Greek and Roman civilization – with its behavioral models, with its social, political and ideological (religious including) practices.

In polemics with this world the name of the Academy is kept and transmitted over the next centuries in worldview meanings, but also in the meanings of practical – educational, pedagogical. In Byzantium, the Academy is mentioned in lexicons and encyclopedias. In the Latin section of medieval civilization, the Academy is kept in the mention of it by Christian authors, but also by the authors of classical antiquity.

The Latin language, with its semantic content, created the illusion of a permanent and continuous historical process, uniting the Middle Ages and Greco-Roman civilization, and one of the symbols of continuing Antiquity was the Academy. The Academy is again reborn within both of "pre-classical" Renaissances - as the Carolingian and the Ottonian.

But its final return to the realities of post-ancient European civilization happened within the "classical" Renaissance.

It was then that the connection between generations and epochs resumed in perhaps the most complete form. The connection that will be constantly reproduced in humanist societies – the prototypes and forms of existence of the renaissance Academies; the connection that will be maintained in the already well-established Academies of the Early Modern and the Modern Times.

The academies filled out the world and became the institution in which mankind retains its unity in a constant appeal to past generations, to the past epochs.

Shelter arts and sciences, foundation for based on the scientific principles education – the Academy today is the guardian of goodness, truth and humanistic conquest of the human spirit. So be it in the twenty first century.

Keywords: Academy, School of Athens, Ancient Civilization, Renaissance, Plato, Christianity, NAS of Ukraine.